

Zbigniew Zegan
Wydział Grafiki ASP
Katedra Fotografii
w Krakowie

Kategorie fotografii w kwalifikowanym kolekcjonerstwie prywatnym i muzealnym

Kategoria I: ODBITKA NIEPOWTARZALNA (*Unique print*)

Do kategorii zdjęć unikatowych można zaliczać tylko jedyny istniejący w ogóle oryginał pozytywowo, który zachował się z przeszłości lub powstał współcześnie. Jeśli więc mamy do czynienia z oryginalnym zdjęciem, którego negatyw na pewno nie istnieje z powodów zniszczenia – np. losowego (pożar, powódź, nieodwracalne zmiany z upływem czasu itp.) lub zamierzonego przez autora (zniszczenie komisyjne z powodów np. komercyjnych, spekulacyjnych lub ekscentrycznych i in.) – albo z powodu ostatecznego zaginięcia (kataklizmy, wojny), czy w związku z zastosowaniem technologii jednorazowego wykonania procesu pozytywowego, to odbitkę taką można zakwalifikować do tej kategorii – unikat.

Przykłady: dagerotypy, ambrotypy, ferrotypy, fotogramy pozytywowe – luksografie (schadografie, rayogramy), chemigrafie, oryginalne diapozytywy (np. autochromy), foto-collage, fotomontaże – jeśli mogły powstać tylko w jednym egzemplarzu oraz zdjęcia polaroidowe – jeśli nie powstawał automatycznie negatyw z pozytywem.

Kategoria II: ODBITKA WSPÓŁCZESNA NEGATYWOWI (*Vintage** print)

Ten rodzaj odbitek bywa też czasem określany terminem – „zdjęcie z epoki” i oznacza fotografię z oryginalnego negatywu, w czasie mniej więcej zbliżonym do jego powstania, i to wykonaną osobiście przez autora lub pod jego osobistym nadzorem artystycznym, jak również przez niego sygnowaną i datowaną. W ubiegłym stuleciu najczęściej określenie to stosowano wobec fotografii od XIX wieku do końca lat 40-tych XX w., w USA do końca lat 50-tych – celem odróżnienia od zdjęć współczesnych wykonanych w okresie dwudziestu lat przed wprowadzaniem w życie od końca lat 70-tych niniejszej kwalifikacji.

W ostatnich latach, gdy powszechnie zauważalne jest przyspieszenie subiektywnego poczucia mijającego czasu i zmiany epok, gdy rozpoczęło się nowe stulecie, powyższe cezurę czasową jakby naturalnie muszą podlegać weryfikacji. Wydaje się, że do kategorii vintage print można obecnie zaliczać fotografie powstałe do końca lat 80-tych.

Do kategorii tej można zaliczyć także niewspółczesne fotografie barwne (np. niektóre autochromy), tzn. z okresu, gdy tworzyły się podwaliny technologii nowoczesnej fotografii barwnej. Tego rodzaju zdjęć jest bardzo mało w obiegu kolekcjonerskim i w różnych zbiorach, gdyż często uległy nieodwracalnym zmianom kolorystycznym.

Odbitki grafiki warsztatowej (artystycznej) na bazie fotografii oraz tzw. 'techniki szlachetne' fotografii – np. wklęsłodruk, heligraviura, światłodruk, fotolitoграфия, autooffset, oraz guma dwuchromianowa, izohelia i in. – mogą być zaliczone do tej kategorii, jeśli odpowiadają powyższym warunkom dotyczącym czasu ich powstania oraz gdy były odbijane własnoręcznie przez artystę lub pod jego osobistym nadzorem w czasie wykonania.

Prace w tej kategorii są przeważnie sygnowane i datowane na przedniej stronie lub czasem na odwrocie odbitki, ewentualnie – także na *passé-partout* i (albo) na kartonie podkładowym, do którego odbitka jest przymocowana.

Fotografie *vintage print* rozpoznaje się po specyficznej „patynie czasu”, widocznej przy wzrokowej analizie rodzaju papieru fotograficznego, znaków firmowych, sposobu oprawy i sygnowania, przedstawionych motywów i treści, tonacji obrazu, jego ewentualnych zmian chemicznych i fizycznych, uszkodzeń, zabrudzeń, odbarwień etc. oraz po ocenie tego wszystkiego, co składa się na różnice technologiczne między współczesnym zdjęciem a dawnym – np. typowe wady ówczesnej optyki, rodzaj ostrości rysunku, rozdzielczości ziarna, współczesny papier fotograficzny itp.

Do kategorii *vintage print* nie kwalifikuje się zdjęć, które choć były opracowane przez fotografa osobiście lub w jego obecności (i w czasie – jak wyżej), ale powstały z przeznaczeniem do celów reprodukcyjnych w wydawnictwach i prasie.

Kategoria III: ODBITKA Z PRZEDŁUŻONEGO CZASU/ODBITKA WSPÓŁCZESNA (*Life Time Print/Modern Print*)

Do tej kategorii zaliczane są dwa równorzędne rodzaje zdjęć, które różni tylko czas wykonania odbitki w odniesieniu do czasu wykonania negatywu:

– w grupie pierwszej są to zdjęcia, które zostały wykonane osobiście przez fotografa lub po jego nadzorem artystycznym z oryginalnego negatywu, lecz wyraźnie później – co najmniej około 10-ciu lat po powstaniu tego negatywu. Fakt ten powinien być odnotowany w zapisach katalogowych: rok powstania negatywu (n)/(p) rok powstania odbitki pozytywowej – np. 1983n/p2003, stosowana jest nieco skrócona forma zapisu: 1983/2003, która czasem jest używana przez autorów fotografii przy podpisywaniu pracy według zasad określonych dla wykonania nakładu artystycznego zdjęć pojedynczych.

– druga grupa w tej kategorii to współczesne fotografie wykonane przez autora osobiście w okresie bliskim powstania negatywu, lecz zazwyczaj nie dłuższym niż kilka lat. Odbitki wykonane osobiście przez współczesnego fotografa w szlachetnych technikach fotograficznych mogą być zaliczane do tej kategorii, w któ-

rej prace są prawie zawsze sygnowane nazwiskiem, datowane i opisane według praktykowanych zasad.

Kategoria IV: ODBITKA WZNOWIONA (*Reprint*)

Za reprintsy uznawane są współczesne odbitki z oryginalnego negatywu najczęściej z przeszłości, ale też ze współczesności, wykonane bez udziału autora. Ten rodzaj zdjęć przeważnie jest odbijany po śmierci fotografa – przez posiadacza jego negatywów (np. instytucję), spadkobiercę, krewnego – przy wykorzystaniu dostępnych wzorów wcześniejszych opracowań autorskich pozytywów. Tak opracowane zdjęcia mogą być podpisywane, stemplowane stosownie do nowej sytuacji, przez ich współczesnego wykonawcę lub (i) właściciela negatywów lub (i) praw autorskich do nich.

Kategoria V: ODBITKA REPRODUKCJA (*Copy Print*)

Zdjęcia, które zostały wykonane z odbitki unikatowej lub oryginalnej z innych kategorii, z zastosowaniem reprodukcji i internegatywu, kwalifikuje się do kategorii V – reprodukcji fotograficznej, czyli kopii, repliki, duplikatu. Odbitki tej kategorii powinny być odpowiednio podpisywane i stemplowane nazwiskiem autora oryginału, wydawcy i z właściwym uwzględnieniem praw autorskich oraz prawa do reprodukcji.

* *vintage* – ang. słowo pochodzi z terminologii winiarstwa i handlu winem, używane jest dla określenia szczególnie dobrych roczników win. Z użyciem po raz pierwszy przy fotografii tego terminu wiąże się następująca anegdota: pewnego razu jakiś marszand czy kolekcjoner odwiedził Man Raya w jego pracowni w Paryżu i uporczywie dopytywał się o... *vintage material*, *vintage printed matter* z jego twórczości. Zniecierpliwiony artysta odburknął w końcu, że nie jest handlarzem win, ale gdy zauważył na twarz swego gościa zdumienie i rozczarowanie, to nagle pojął całe nieporozumienie i odkrył, iż kolekcjonerowi chodziło o jego wczesne zdjęcia, które przyniosły mu rozgłos. I rzeczywiście, transakcja zadowoliła obie strony, a wydarzenie stało się znane w środowisku artystycznym.